

Geld, geluk en belastingen

Auteur(s):

Kooreman, P.
Hoogleraar micro-economie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Verschenen in:

ESB, 83e jaargang, nr. 4142, pagina 183, 6 maart 1998

Rubriek:

Prikkel

Trefwoord(en):

belastingen, w elvaart, w elzijn

Zijn werkgelegenheid, een hoge arbeidsproductiviteit en economische groei ultieme doelen van het menselijk bestaan? Weinig mensen en zelfs weinig economen zullen deze vraag met ja willen beantwoorden. Economische activiteiten zijn hooguit middelen om hogere doelen te bereiken, doelen gerelateerd aan wat men 'geluk' zou kunnen noemen. Al twintig jaar geleden concludeerde Scitovsky in zijn boek *The joyless economy* op basis van empirisch onderzoek dat tevredenheid vooral wordt bepaald door de relatieve positie die men in een samenleving inneemt. Hogere inkomens, ruimere behuizingen en langere vakanties leiden daarom nauwelijks tot meer geluk. Dat is een conclusie met verstrekkende implicaties voor beleid. Maar economen hadden geleerd niet te geloven in de meetbaarheid van geluk en beschouwden Scitovsky's werk op zijn best als een interessante curiositeit.

In drie artikelen in de rubriek Controversy van de *Economic Journal* (november 1997) wordt het economische taboe van het meten van geluk opnieuw bespreekbaar gemaakt. Psychologen, zo wordt daar opgemerkt, doen niet moeilijk over de vraag of geluk meetbaar is. Zij meten geluk al sinds jaar en dag door respondenten rechtstreeks te vragen hoe gelukkig zij zijn. Door die onderzoekstraditie is er veel empirisch materiaal beschikbaar, dat een beeld geeft van de ontwikkelingen van geluksscores in de tijd en van verschillen tussen landen. Een nieuw argument om verstokte ordinalisten te overtuigen van de bruikbaarheid van geluksscores wordt ontleend aan recent neuropsychologisch onderzoek. Daarin wordt een verband gevonden tussen gerapporteerde geluksscores en de concentratie van bepaalde neurotransmitters in de hersenen van de respondent. Het meten van geluk is daarom wellicht net zoiets als het meten van temperatuur. Lange tijd waren 'heet' en 'koud' puur subjectieve sensaties, totdat een objectieve maatstaf werd ontwikkeld, die nauw aan de subjectieve gerelateerd is.

De belangrijkste conclusie van de analyses van geluksscores is telkens weer dat een hoger gemiddeld inkomen in een samenleving nauwelijks leidt tot een hogere gemiddelde geluksscore, althans zodra in de eerste levensbehoeften is voorzien. Zo bleef in Japan de gemiddelde score tussen 1958 en 1987 gelijk, ondanks een verviervoudiging van het reële inkomen per hoofd van de bevolking¹. De notie dat subjectief welbevinden vooral wordt bepaald door de relatieve positie die men in een samenleving inneemt, biedt hiervoor een eenvoudige en effectieve verklaring. Auto, ski-vakantie en een Internet-aansluiting zijn leuk en verschaffen status, maar in mindere mate als die zaken in de samenleving wijd verbreid zijn. Consumenten jagen elkaar en daarmee hun referentie-kader, al dan niet bewust, voortdurend op. Dit mechanisme verklaart ook de schijnbare onuitroeibaarheid van armoede in rijke landen als Nederland waar de minimum-inkomens reëel vrijwel constant zijn gebleven.

Wanneer de consumptie van de één een effect heeft op het welzijn van anderen komen prijzen niet langer overeen met de marginale sociale kosten van consumptie. Omdat consumenten hun consumptie-beslissingen niet onderling coördineren, leiden deze externaliteiten tot welvaartsverliezen. De externaliteit als gevolg van statusgevoeligheid komt bovenop de 'gewone' externe effecten zoals milieuvervuiling en congestie. Van statusgevoelige goederen en diensten wordt, vergeleken met wat sociaal gezien optimaal is, teveel geconsumeerd, van andere te weinig. Net zoals bij elke andere externaliteit is dat een reden voor overheidsingrijpen. Naar mijn idee dient de overheid het gevangenendilemma te doorbreken en Pareto-verbeteringen af te dwingen door aanstekelijke consumptie te belasten. De opbrengsten kunnen worden teruggesluisd door minder statusgevoelige vormen van consumptie, zoals het gebruik van sommige culturele en recreatieve voorzieningen, te subsidiëren.

Dit alles staat dus haaks op de gangbare economische wijsheid die zegt dat belastingen en subsidies op consumptie de allocatie verstoren en welvaartsverliezen tot gevolg hebben. Het subsidiëren van cultuur, het hogere btw-tarief voor luxe goederen en de controversiële Bijzondere Verbruiksbelasting voor nummer één op de lijst van statusgevoelige goederen, de personenauto, zijn hiermee voorzien van een heuse welvaartstheoretische onderbouwing.

1 Vergelijk C. Jol en F. Otten, [Welvaart en geluk](#), *ESB*, 14 september 1997, blz. 731.